

Marian Filipkowski

"Bibliografia publikacji nauczycieli województwa olsztyńskiego za lata 1945-1985", pod red. Zofii Smołuchy, Olsztyn 1992 : [recenzja]

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 3, 475-477

1993

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

szlachty pruskiej w 1688 r. można tłumaczyć zerwaniem sejmu grodzieńskiego przed obiorem marszałka oraz co najmniej brakiem aktywności posłów malborskich (w znanych diariuszach sejmu nie ma śladu ich obecności)⁴. Trudno również uwierzyć, że Krzysztof Korycki dowodził ośmuset żołnierzami księcia Dominika Zasławskiego w 1646 r. (s. 42), skoro liczebność oddziałów prywatnych tego magnata oceniana jest na maksimum 150 ludzi⁵. Także inne informacje dotyczące karier wojskowych Prusaków są nie do końca jasne. Władysław Denhoff uczestniczył w kampanii wiedeńskiej na czele powiększonego regimentu piechoty, natomiast organizowana przez niego chorągiew husarska weszła do służby dopiero w 1684 r.⁶ (s. 41). Jan Dominik Działyński był rotmistrzem chorągwi kozackiej (pancernej) w okresie „potopu”, a nie husarskiej. Dowódcą takowej był Adam Działyński (s. 39 i n.)⁷. Nieznane są również chorągwie Czapskich (s. 39). Natomiast Bąkowski był szefem regimentu piechoty w czasach panowania Jana III Sobieskiego (co można łączyć z polityką nominacyjną tego króla)⁸. Przy analizowaniu „wrastania” Prus Królewskich w organizm Rzeczypospolitej być może korzystne byłoby porównanie realiów pruskich z ruskimi⁹, co — jak sądzę — wypukliłoby mocniej specyfikę pruska.

Uwagi powyższe nie umniejszają wysokiej wartości pracy Stanisława Achremczyka, która stanowi istotny wkład w badania nad dziejami nie tylko Prus Królewskich lecz i Rzeczypospolitej drugiej połowy XVII stulecia.

Jerzy Maroń

Bibliografia publikacji nauczycieli województwa olsztyńskiego za lata 1945—1985, praca zbiorowa pod red. Zofii Smołuchy, Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. prof. Tadeusza Kotarbińskiego w Olsztynie, Olsztyn 1992, ss. 308.

Prezentowana praca jest pierwszą próbą pełnej rejestracji piśmiennictwa nauczycieli województwa olsztyńskiego. W bibliografii tej jak w zwierciadle widoczna jest wielostronna aktywność nauczycieli nie tylko w procesie dydaktyczno-wychowawczym własnych placówek, ale i w różnych formach życia społeczno-kulturalnego, naukowego i politycznego. Jej znaczenie podkreślają publikacje nowatorów — polonistów, historyków, biologów, geografów, fizyków, nauczycieli nauczania początkowego, wychowania przedszkolnego — wreszcie nauczycieli utalentowanych pod względem literackim, technicznym, czy też organizatorów zajęć pozalekcyjnych.

We wstępie wyjaśniono, że przez pojęcie „nauczyciel” należy rozumieć nauczycieli szkół podstawowych i średnich, policealnych studiów zawodowych (także nauczycielskich), nauczycieli i wychowawców innych placówek oświatowo-wychowawczych i opiekuńczych, pracowników administracji oświatowej wszelkich szczebli, wizytatorów przedmiotowo-metodycznych Kuratorium Oświaty i Wychowania, metodyków ośrodków metodycznych oraz nauczycieli akademickich Instytutu Kształcenia Nauczycieli i Badań Oświatowych (IKNiBO), a po reorganizacji — Oddziału Doskonalenia Nauczycieli (ODN) w Olsztynie.

Bibliografia, pomyślana jako bibliografia osobowo-podmiotowa, rejestruje prace indywidualne, współautorskie, wywiady dziennikarskie, odczyty pedagogiczne, recenzje.

4 Biblioteka Czartoryskich, nr 428, ss. 357—409, Recessus Comitiorum Generalium Anni 1688; Archiwum Państwowe w Gdańsku, 300.29.181, k. 534—563.

5 Wł. Czaplinski, J. Długosz, *Życie codzienne magnaterii polskiej w XVII wieku*, Warszawa 1976, s. 62.

6 J. Wimmer, *Wiedzi 1683. Dzieje kampanii i bitwy*, Warszawa 1983, s. 226, 235.

7 J. Wimmer, *Materiały do zagadnienia organizacji i liczebności armii koronnej w latach 1655—1660*, Studia i Materiały do Historii Wojskowości, 1958, t. 4, s. 500, 510.

8 J. Wimmer, *Wojsko polskie w drugiej połowie XVII wieku*, Warszawa 1965, s. 168, 184.

9 F. S. Sysyn, *Stosunki ukraińsko-polskie w XVII wieku: rola świadomości narodowej i konfliktu narodowościowego w powstaniu Chmielnickiego*, Odrodzenie i Reformacja w Polsce, 1982, t. 27, ss. 67—92 (tam dalsza literatura dotycząca świadomości narodowej i regionalnej).

Obejmuje wydawnictwa zwarte, artykuły w czasopismach, fragmenty utworów drukowane i powielane.

Zasięg terytorialny pracy ograniczony został do terenu województwa olsztyńskiego i wyznaczony miejscem zamieszkania i pracy nauczyciela. Materiały za lata 1945—1975 obejmują województwo olsztyńskie w jego dawnych granicach, a więc z powiatami braniewskim, działowskim, giżyckim, nowomiejskim, pasłęckim, piskim i węgorzewskim. Natomiast materiały z lat 1975—1985 uwzględniają publikacje nauczycieli z terenu województwa olsztyńskiego w granicach ustalonych nową reformą podziału administracyjnego kraju.

Należy również wyjaśnić, że bibliografia odnotowuje publikacje nauczycieli tylko z okresu ich zatrudnienia w szkołach, innych placówkach oświatowo-wychowawczych i opiekuńczych oraz po ich przejściu na emeryturę. W przypadku zaś nauczycieli, którzy zatrudnieni byli najpierw w tych placówkach, a następnie podjęli pracę w szkołach wyższych, bądź przeszli do innych zawodów, bibliografia notuje jedynie materiały opublikowane w czasie ich zatrudnienia w oświacie i wychowaniu. Podejmując tę decyzję zespół autorski wyszedł z założenia, iż ich dorobek odnotowują teraz ośrodki informacji naukowej właściwych uczelni.

Zakres tematyczny prac jest nieograniczony. Oprócz materiałów metodycznych i ogólnopedagogicznych uwzględniono również wszystkie inne publikacje.

Dążąc do kompletności bibliografii, przejrano wszystkie czasopisma pedagogiczne z lat 1945—1985. Analizą bibliograficzną objęto również czasopisma regionalne. Ważnym etapem poszukiwań było skonfrontowanie wszystkich haseł osobowych z poszczególnymi tomami *Bibliografii Warmii i Mazur* (1945—1979) oraz z nie opublikowanymi materiałami teje bibliografii, które znajdują się w Wydziale Bibliograficznym Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej im. Emilii Sukertowej-Biedrawiny w Olsztynie. Poszukiwaniami objęto także „Bibliografię Zawartości Czasopism”, „Przewodnik Bibliograficzny”, „Bibliotekarza”, „Poradnik Bibliotekarza” i inne specjalistyczne czasopisma bibliograficzne. Przejrano także „Biuletyny” Kuratorium Oświaty i Wychowania, Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli, Wojewódzkiej Rady Postępu Pedagogicznego, „Zeszyty Pedagogiczne” IKNiBO i ODN. Nie pominięto również kartotek i katalogów Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej i wielu innych materiałów źródłowych i bibliograficznych, wśród nich prac Tadeusza Orackiego i Tadeusza Filipkowskiego. Wykorzystano odpowiedzi na ankiety nadesłane przez nauczycieli, a ponadto przeprowadzono z nimi rozmowy, podczas których uzupełniali wykazy swych prac, bądź też dostarczali informacje w terminach późniejszych.

Mimo to, nie udało się jednak uniknąć błędów i przeoczeń. Na usprawiedliwienie można powiedzieć, iż jest to bibliografia retrospektywna, obejmująca bardzo długi, bo czterdziestoletni okres. Część materiałów uległa zniszczeniu i rozproszeniu. Wielu autorów już nie żyje, a z niektórymi nie udało się nawiązać kontaktu (wyjechali z województwa, zmienili zawód, wyjechali za granicę). W tej sytuacji zarówno Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Olsztynie, jak i jej filie terenowe przyjmują od nauczycieli uwagi krytyczne i uzupełnienia w celu przygotowania suplementu, nad którym już trwają prace.

Bibliografia ma układ alfabetyczny, według haseł autorskich, natomiast w wykazie jednego autora według tytułów prac. Recenzje prac zamieszczono bezpośrednio pod opisem danej publikacji. Opisy bibliograficzne są zgodne z obowiązującą normą. Prace współautorskie znajdują się przy hasłach osobowych każdego z autorów. Alfabetyczny indeks autorów opatrzone liczbami oznaczającymi kolejne jednostki bibliograficzne.

W prezentowanym tomie zarejestrowano 4599 jednostek bibliograficznych, będących dziełem 935 nauczycieli. Rekordzistami okazali się: Leonard Turkowski (pedagog) — 1178 jednostek, Jerzy Korkozowicz (polonista) — 275, Teofil Ruczyński — 182, Tadeusz Kalbarczyk (wychowanie fizyczne) — 180, Władysław Katarzyński (polonista) — 176, Maria Zientara-Malewska — 168, Tadeusz Peter (geograf) — 156, Jan Boehm (muzykolog)

— 140, Jerzy Lebidzewicz (historyk) — 129, Tadeusz Oracki (polonista) — 111.

Wśród opisów bibliograficznych odnotowano 78 książek napisanych przez nauczycieli reprezentujących prawie wszystkie przedmioty. Prace te dotyczą różnorodnej tematyki z zakresu oświaty i wychowania, historii, literatury, geografii, turystyki, wiedzy o regionie. W ujęciu szczegółowym dorobek ten przedstawia się następująco.

Autorami lub współautorami prac z zakresu metodyki nauczania są: Janina Domańska, Zygmunt Frydryszak, Henryk Kopczyński, Kazimierz Kowalczyk, Anna Mackowicz, Higin Mielewski, Wacław Muszyński, Halina Opieczonek, Władysława Reguła, Jerzy Skrobutan, Irena Wołyńska, Celina Zarzecka; dydaktyki ogólnej: Andrzej Gerszberg; wychowania: Edmund Barzdo, Stanisław Sędzik, Jan Cichowicz, Józef Jażdżewski; nadzoru pedagogicznego: Kazimierz Borzęcki; eksperymentów pedagogicznych: Andrzej Gerszberg; pedagogiki specjalnej: Alicja Muszyńska, Janina Zarczyńska; dziejów szkolnictwa: Tadeusz Oracki, Władysław Sempioł, Władysław Kowalski, Stanisław Sędzik; podręczników: Jadwiga Lindner, Wanda Łukszo, Stanisław Szostakowski; prawa szkolnego: Alfred Potocki, Tadeusz Romaszko; krajoznawstwa i turystyki: Jan Bałdowski; muzyki: Jan Boehm; historii: Stanisław Szostakowski; wiedzy o regionie: Janina Łaniec, Karol Małłek, Tadeusz Oracki, Teofil Ruczyński, Halina Sawicka, Maria Zientara-Malewska, Antoni Napor, Antoni Wiśniewski; wspomnień: Otylia Grotowa, Władysława Knosała, Karol Małłek, Paweł Sowa, Leonard Turkowski, Maria Zientara-Malewska; literatury pięknej: Otylia Grotowa, Karol Małłek, Teofil Ruczyński, Leonard Turkowski. Najwięcej książek opublikowali: Leonard Turkowski — 15, Maria Zientara-Malewska — 12, Karol Małłek — 7, Jan Boehm — 5, Jan Bałdowski — 5, Tadeusz Oracki — 4, Teofil Ruczyński — 4.

Nauczyciele, którzy napisali dziesięć i więcej prac, mają hasło osobowe wzbogacone krótkimi biogramami, poprzedzającymi wykaz ich prac. Łącznie opracowano 60 biogramów.

Analiza zamieszczonego w bibliografii materiału pozwala pośrednio zorientować się, jakie motywy skłaniały nauczycieli do sięgania po pióro. Wydaje się, iż należą tu: chęć podzielenia się uwagami o różnych problemach własnej pracy i uczestnictwo w twórczej wymianie doświadczeń sprzyjających sprawom postępu i nowatorstwa pedagogicznego; danie wyrazu bogactwu osobowości w różnych jej wymiarach — moralnym, estetycznym, umysłowym i fizycznym; pełniejsze uczestnictwo w szeroko rozumianej działalności społecznej i kulturalnej oraz w ruchu umysłowym własnego środowiska; pobudzanie swoim pisaniem rozwoju własnej osobowości na miarę wzrostu wymagań nowoczesnej nauki, kultury i techniki, tak przecież nieodzownej na wszystkich stanowiskach pracy pedagogicznej.

Dorobek ten należało uchronić od zapomnienia, podejmując jednocześnie działania zmierzające do upowszechnienia go wśród nauczycieli, a zwłaszcza generacji wchodzących do tego zawodu. Tym bardziej, że mamy wśród autorów wiele osobistości, zasłużonych dla oświaty, kultury i nauki na Warmii i Mazurach, a także wzorców wychowawczych godnych naśladowania. Ten cel przyświecał zespołowi autorskiemu bibliografii.

Wolno wierzyć, że wychodzi ona naprzeciw oczekiwaniom różnych środowisk. Jako bogate źródło inspiracji ma znaczne walory poznawcze, zarówno dla nauczycieli, jak też pracowników administracji oświatowej, ludzi nauki zajmujących się pedeutologią, historią wychowania, czy też badaczy kultury współczesnej. Zaliczając się do wydawnictw informacyjnych o charakterze bibliograficznym, powinna znaleźć się w księgozbiorach podręcznych bibliotek szkolnych, pedagogicznych, naukowych i publicznych naszego województwa.

Marian Filipkowski